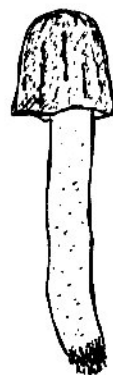

var en "missväxt" toppmurkla. När jag tog upp den för närstudium förkastade jag genast den vilda teorin. Kollekten togs med hem för fortsatta litterära och mikroskopiska studier.

Klockmurklan från
"majbraseplatsen"

Det första jag brukar göra vid upptäckter av nya eller okända svampar är att bläddra i Ryman/Holmåsens fält-handbok, som brukar kunna ge vägledning. Där finns bild på båda dessa murkelarter (sid 609) och min kollekt var till synes mycket lik klockmurklan. (Bilderna av den vindlade klockmurklan har förresten tagits av apotekare S Törngren, Eskilstuna, på Nyckelön, Rytterne socken).

Genast "knackade" jag ett preparat för mikroskopi och fick klockmurklan bekräftad, (sporernas storlek och form). Klockmurklan har 3-4 gånger kortare sporer i jämförelse med den vindlade. Den är tydligen sällan sedd i Sverige, ej noterad i Västmanlands Svampar, (Kaufmann m fl, 1990). Klockmurklan anges växa på näringsrik mark i blan-

dad ädellövskog, samt i park och i trädgårdsmark (Hallingbäck 1994).

Beskrivning: På det exemplar jag hittade var hatten, eller mössan, kvadratisk ca 1,5 cm och fint rynkad, till formen lik en fingerborg. Färgen var brun i ljusa och mörka nyanser. Foten vit-gulaktig med fina gryn, ca 4 cm hög och 0,8 cm tjock. Kollekten finns arkiverad i herbariet, TS 98-10.

Den aktuella brandplatsen har som bekant inte nyttjats för valborgsmässofirandet på senare år och den har tyvärr delvis förstörts genom tippning av bark och risrester. På sikt vore det sannolikt gynnsamt för klockmurklan m fl svampar att tända på en ny större brasa på samma plats. Något att tänka på för arrangörerna av nästa års "valborg"!

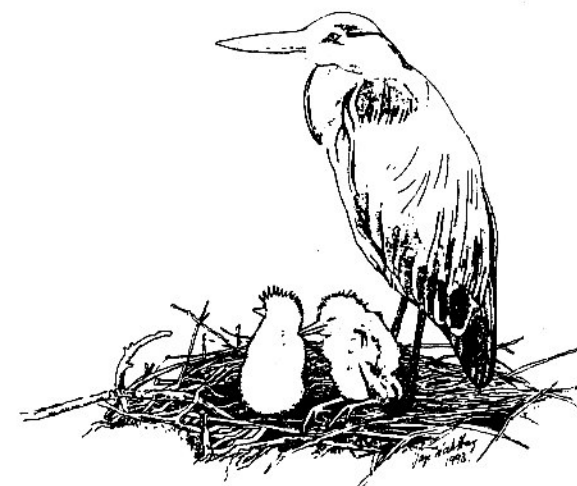
Nyckel till släktet *Verpa*

1. Hattens yta slät till fint rynkad, foten ihålig.....*Verpa conica* **klockmurkla**
1. Hattens yta hjärnlikt vindlad eller med markerade åsar och tvärrådror*V. bohemica* **vindlad klockmurkla**

Citerad litteratur:

- Hallingbäck, T. 1994. *Ekologisk katalog över storsvampar*, Databanken för hotade arter, Uppsala.
- Knutsson T. *Krutbrännaren 1-96. Murklor på Öland*.
- Ryman/Holmåsén, 1984. *Svampar - en fält-handbok*. Interpublishing, Stockholm.

En dag med fågelskådning

Häger på boet.

Teckning: Tage Wahlberg

Vad kan vara mera lämpligt än att vid den underbara tiden, som brytningen mellan vår och försommar utgör, uppleva det sjudande fågellivet i lisjöområdet... Lövsångarens och glutt-snäppans tid, för att inte tala om vit-sippsexplosionens och kabbelekans tid. Ja, den som så här års vill vara ute och avnjuta naturens mångfald finner inga gränser.

Vi var några fågelintresserade i föreningen som vigde vår tid till "Fågelskådningens Dag" den 9 maj, till att just njuta av naturen och inte minst av den tystnad som kan upplevas i Lisjö (inga större bilvägar i närheten), vilket numera bör uppmärksammas som en del av vår livskvalitet.

Tysta var däremot inte de drygt 30-talet glutt-snäppor som rastade i den

våta delen av lisjö ångar, kanske var "gluttarnas" ljudliga och intensiva spel dagens behållning, tillsammans med sånglärkornas eviga drillande över gröna klöverbullar. Ett skedandpar tillhörde de mera celebra gästerna, ett epitet de delade med svart-snäppa och silvertärna.

En liten mosnäppa hittade Mikael bland grönbenor och någon brushane. Den lilla vadaren behöver Lisjöes våt-ångar som födoplats för att orka flyga sin långa väg till häckningsplatserna i fjällen.

Kristin pockade på uppmärksamhet då hon visade oss en brun kärrhökhane som svepte in i lisjöviken för att tvära över nysådd åker helt nära oss. Fiskgjusen och ormvråken tillhör vardag-

ens "rovis"-obsar i Lisjö, medan den blå kärrhöken (hona) som sågs var en något sen observation.

De rastande tranorna och sångsvanarna flög då och då oroligt omkring i området, ömsom lugnt rastande på fälten. Hägrarna skrånade från sina enkla reden i Abies nordmanniana. Franks skarpa ögon hittade tre rådjur där de smög omkring i en liten åkerholme.

Under fågelskådningens dag brukar man räkna alla fågelarter som noteras och vi fick för vår räkning ihop ett 80-tal arter, däribland barrskogsarter som tjäder, tofsmes, talltita m fl, "infångade" under en avstickare till en märklig tall som växer väster Lisjö,

inne på Köpings kommunsida, Munktorps socken. Det var Conny, Tobbe och undertecknad som gjorde den bensträckaren och noterade dessutom de första stenmurklorna...

Så många utanför föreningen dök inte upp under dagen, kanske beroende på dålig förannonsering. En med fiskeintresse stannade dock till en stund och berättade att han minsann hört göken på långfredagen (11 april). Det var nog "kaffegöken", uttryckte sig någon i sällskapet.

(Om den "märkliga" tallen berättar vi måhända en annan gång i Mergus).

Tom Sävström

Rovdjursinventeringen den 7 februari 1998

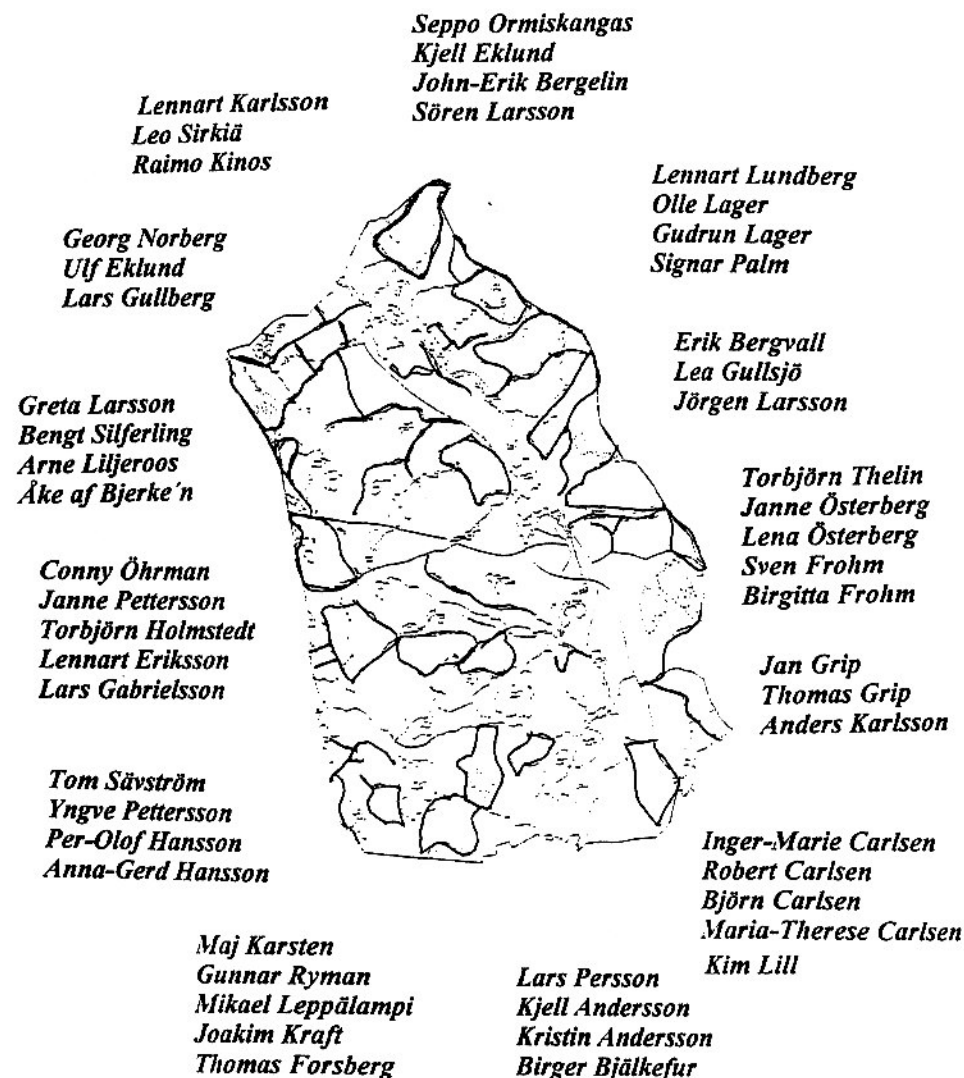
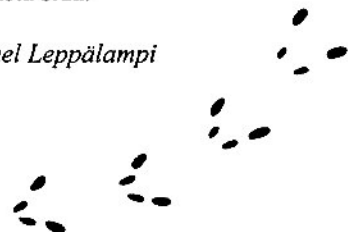
Naturskyddsföreningen tillsammans med Ramnäs-Virsbo Naturklubb och jägarna genomförde en större daggdjursinventering på spårnö i februari. Tanken var att se hur många mårddar, älgar, ekorrar och lodjur vi hade i kommunen.

Det hade snöat två dagar innan och på räkningsdagen var det blidvader. Helt perfekt!

Resultatet har redovisats tidigare i en VLT-artikel. Spår av 7 st lodjur, 12 st mårddar, 68 st älgar och 137 st ekorrar hittades.

52 deltagare inventerade totalt 24 mil skogsmark. Samtliga deltagare samt de inventerade rutterna visas i figuren på nästa sida.

Mikael Leppälampi

Sett och hört i markerna

Mikael Leppälampi

Året började milt. I början av mars kom så kylan en kort period men fick ge sig igen för sydvindarna. Snötäcket var tunnt, och liten nederbörd under våren gjorde det torrt i markerna. Enstaka övervintrande svanar, knipor och ånder fanns i ån.

En uppgång på smågnagare kunde anses i vinter vilket resulterade i ca 30 ropande **pärlugglor** i kommunen. Kattuggla hördes ropa vid Haga, Baståsen, Norrsjölunden och Hästlösa. Enda **hornugglan** som hördes fanns vid Furnäs.

Den 7/2 hördes **nötkråka** vid Klockarbo. Vid Suraslussen sågs 15 **steglitz** 8/2. Redan 28/2 rastade 160 **sångsvan** och 2 **mindre sångsvan** västsuragårdet. Några toppnoteringar av rastande svan: 372 ex. Gnien 30/3, 132 ex. Lövviksäckens delta 9/4 samt 332 ex. Lisjö 11/4. Vid Gnien sågs en mindre sångsvan 16/3 samt 30/3.

Två gamla **havsörnar** sågs vid Färmanbo 26/2 samt 1 ex. vid Sörsjön 28/2, unga havsörnar med 1 ex. vid Lisjö ängar 8/4 samt 11/4 och 2 ex. vid Gnien 12/4. Den 26/3 och 4/4 rastade en **spetsbergsgås** på Lisjö ängar. Vid Gnien rastade samma art 21/4 1 ex., 22/4 2 ex., 25/4 1 ex. Mitt på dagen den 11/4 sprang en **mård** över vägen vid skjutbanan i sura.

Kvällen den 26/3 sågs en hontecknad **fjälluggla** sitta på halmrullarna vid Lisjö ängar. Ugglan sågs ända fram till mörkrets inbrott. Dagen efter var det oväder och den återupptäcktes ej mer. En andrahandsrapport säger att en fjälluggla fanns på gårderna vid Åsby, Hallsta, tre veckor innan. **Trädlärka** har hörts vid Lisjö ängar 28/3, Turkiesjön 15/4, acktjärnsåsen 18/4, Ålunda och Tappfallet 29/5. 70 ex. **snöspärv** fanns vid Gnien 23/3, 200 ex. Storängen 3/4 och 3 ex. Lisjö ängar 4/4. **Tornfalk** har setts med 1 ex. vid Lisjö Gård 27/3, Lisjö ängar 11/4 samt Gnien 15/4.

Den 1 april rastade 670 **gräsand** och 270 **kanadagås** vid Gnien. Det har varit en bra vår för rastande marina fåglar i våra sjöar. Bl a rastade **småskrake** med 1 ex. Östersjön 7/4, 1 ex. Vågsjön 21/4, 3 ex. Östersjön 24/4 och 2 ex. 30/4, och 2 ex. Glåpen 3/5. **Salskrak** fanns med 5 ex. i Gnien 13/4, 3 ex. Västersjön 15/4 och 11 ex. Glåpen 23/4. **Gravand** med 1 ex. i Brunnströmsviken 18/4 och 1 ex. Sörsjön 9/5. **Sjöorre** med 2 ex. Västersjön 21/4, 5 ex. Glåpen 21/4, 3 ex. Östersjön 27/4, 2 ex. Sörsjön 2/5, 5 ex. Glåpen 5/5 och 12 ex. Östersjön 17/5. **Svärta** med 7 ex. Östersjön 5/5 och 1 ex. vid Gnien 14/5.

EIDER SÅGS I SÖRSJÖN 21 APRIL

En **stenknäck** sågs på Stenbovägen i sura 28/4. Två **strandkator** och en **mindre strandpipare** rastade vid brukets strand vid Östersjön 15/4. En strandkata sågs även 7/5 på samma lokal. Ett par **snatterand** sågs vid Gnien 16/4 och Turkiesjön 17/4. Hela 7 ex. snatterand låg i Turkiesjön 20/4. **Vinterhämling** sågs i mitten på april med 75 ex. Lisjö ängar 14/4, 34 ex. Turkiesjön 15/4 och 40 ex. Gnien 16/4. Den 16/4 rastade 21 **bläsand** vid Lisjö ängar och 76 ex. vid Gnien 21/4. 182 **kricka** fanns vid Lisjö ängar 15/4 och 610 ex. vid Gnien 20/4. Ett par **skedand** och ett par **stjärtand** fanns vid Turkiesjön 17/4. Vid Lisjö ängar sågs en **råka** 20/4.

Flera **pilgrimsfalkar** har rapporterats, bl a en gammal hane vid Gnien och en gammal hona vid Hästlösa 19/4, en

ungfågel 27/5, 1 ex. 1/5 samt en gammal hane 2/5 vid Gnien. 154 **tofsvipor** fanns vid Gnien 21/4. Sträckande **bläsgås** sågs vid Gnien med 2 ex. 21/4 och 1 ex. 26/4. Den 19/4 rastade 2 **skärpiplärkor** på stenarna ute i vattnet vid Braxenviken, Sörsjön. 20/4 landade en flock på 92 **storspovar** på Lisjö ängar, 22/4 sträckte 110 ex. vid Gnien, 25/4 160 ex. medan 70 ex. rastade där. En **berglärka** fanns på brukets strand vid Östersjön 24/4. I vassarna vid baståsenpiren, Glåpen, fanns 5 **skäggesar** 21/4. En **Kärrensäppa** gick bland vadarna vid Lisjö ängar 21/4. En **rördrom** hördes sträcka över acktjärnsåsen på natten 26/4 och vid Västersjön tutade drommen den 30/4. 21/4 sågs en **ejder** i Sörsjön.

Vid Gnien sågs **ängshök** hona i slutet av april. 14 ex. sträckande **stjärtand**

och 1 småspov den 26/4. 28/4 låg det 26 brunänder i Stora Nadden. Svart-hakedopping har setts vid Näcksjön med 3 ex. 29/4, 2 ex. Sörsjön 3/5 och 1 ex. vid Glåpen 5/5. Den 29/4 fanns gråhakedoppingen i Djupen och vid Glåpen rastade 4 ex. 5 maj. Dvärgmås sträckte över Gnien med 1 ex. 3/5 och 1 ex. 25/5.

Silltrut sågs med 2 ex. 3/5 och 1 ex. 29/5 vid Gnien. En smådopping fanns i Turkiesjön 3/5 och en vid Felling 13/5. Den 8/5 rastade 14 rödbenor på Högbybaden. 4 ex. spelande små-fläckiga sumphöns fanns i Turkiesjön 8/5 och 1 ex. i Djupen 30/5.

Den 9 maj var det 50 gluttsnäppor vid Lisjö ängar. 12/5 11 svartnäppor och 13/5 150 grönbenor vid Högbybaden. 14/5 fanns det 3 revirhävande svarta rödstjärter vid Virsbo bruk och 1 ex vid Surahammars bruk. 15/5

ropade en mindre hackspett vid Hökebo. Den 17/5 sjöng 2 härmsångare vid sura kraftstation, 1 rosenfink vid Västersjöns badplats och 1 ortolansparv vid Västsura. 19/5 sågs en turkduva vid Holmtorpet och den 20/5 1 ex. vid vårdcentralen i sura. En sommargylling sågs och hördes vid Strandgården i sura kring den 20 maj. 25/5 sjöng rosenfinken vid Virsbo bruk och den 31/5 vid Norrsjön. Vid Tippen sjöng 5 näktergalar den 25/5. En mindre flugsnappare hördes vid Lönnbrosjön 26/5. Två rörhöns fanns vid Turkiesjön 28/5.

En mindre strandpipare varnade på sura bruk 28/5. Samma dag hördes en hornugglekull (5 ungar) vid Lönnbrosjön. 28-29/5 rastade 3 myrsnäppor vid Högbybaden och slutligen sågs 2 svarttärna vid Gnien 15/5 samt 3 ex. 29/5.

Årsmötet

Vid årsmötet som hölls i Hembygdsgården den 11 mars omvaldes hela den gamla styrelsen. För programmet svarade Per Wernberg, Hallstahammar och Älvråddarna, genom att visa bilder och berätta på temat "Strömmande vatten".

Ängens Dag 2 augusti

Vi puffar extra för slåtergillet i Muren då vi hoppas att det blir många som blir med och svingar lien och räfsan. Som vanligt bjuder vi på sill och potatis och dricka. Medtag egen kaffekorg och lie och/eller räfsa du som har. Finns också att låna. Välkomna!

Rättelse

I Mergus nr 1-98 insmög sig några felaktiga uppgifter om tickor. Gropticka var inte 1:a fyndet i Västmanland. Det fanns minst två tidigare fynd, (enligt Västmanlands Svampar, 1990). Fläckporingen var påträffad i Färmanbo urskog våren 1997, (inte i Jan-Olsskogen).

Surahammars svampgrupp

SSG har med 1998 inlett sitt fjärde verksamhetsår, med bl a sedvanlig vårutflykt den 11 maj, då västsura hassellund besöktes. Marker med hassel och blåsippor är rikare marker och alltid spännande att utforska och efter att ha finkammat marken gjordes ett par överraskande fynd. Holger Axelssons skarpa blick för svamp siktade den klarröda **scharlakansvårskålen**, växande i en förmultnad jord/vedhög, samt **öronmurkla** på murken barrved. För övrigt andra respektive förstafynd i kommunen för dessa två arter...

Nu över till en kort sammanfattning av 1997 års verksamhet inom SSG. På upptaktsmötet i februari fick vi ta del av Herbert Kaufmanns diabilder och kunnande om kremlor m m. Några kremler experter blev vi väl knappast efteråt, men alltid fastnade något nytt i ämnet. Utflykten i maj förlades till ädellövlunden kring skogsskolan i Västsura. På undersidan på en markliggande askgren växte **fläckticka**, en karaktärsart för asklunder, rödlistad (H 4). I ravinen där weymothtallen växer noterades **grankotteskivling** och **sippskål** samt en gammal fruktkropp av **grovticka**. Inte långt därifrån växte **svart vårskål**.

I augusti var det utflykt till gran- och aspskogar kring Ulvsbomuren och svamptillgången var god. Bland fynden märktes **blek streckmusseron** *Tricholoma luridum*, **dofttaggsvamp** *Hydnellum suaveolens* och **zonkamskivling** *Amanita battarae*. På hemvägen vid Sandtorp sågs kommunens första fynd av **grentaggsavamp** *Climacodon septentrionales* i en stor och vacker samling med taktelliglagda fruktkroppar, utväxande från ett grenhål i en av gårdens lönnar.

En svampgrupp måste förstås ordna till en svamputställning och det gjorde vi den 7 september på torget. Det är ett utmärkt tillfälle att nå ut med information till allmänheten om ätliga och giftiga svampar. Bland alla läckerheter på långbordet dök det upp en och annan sällsynthet, t ex **lakritsmusseron** *Tricholoma apium* och **kamjordstjärna** *Geastrum pectinatum*.

Bland ytterligare intressanta arter från 1997 kan nämnas **guldkremla** i Norrsjölund 1/8, **Gul taggsvamp** vid Ingelstorp 31/8, **hålsopp** - funnen på vår främsta svamplokal - Slagghögarna, 18/10. Slutligen **lärkmusseron**, bunden till lärk, 18/10 vid Magforstorp.

Som helhet betraktat var 1997 ett bra svampår. Vi väntar dock fortfarande på ett toppår för de färggranna vaxingarna. Kanske blir det innevarande år 1998. I alla händelser blir det ett nytt spännande svampår att möta. Om du vill vara med oss och närmare utforska svamparnas värld är du välkommen.

Kontaktpersoner: Lars Bsenko 317 82 och Tom Sävström 337 29.

Notiser

"Svamptjuv" avslöjad

Visste Du att ekorren lagrar svamp uppe i träd för att ha som reservproviant? Jo, det är sant, men förmodligen sällan av människan avslöjat. Jag fick dock beteendet belyst en senhöstdag 1997 vid ett besök på Morsjöåsen.

Att svampen, som låg i en grenklyka ca 6 meter upp i en björk, överhuvudtaget upptäcktes får tillskrivas att det var en röd flugsvamp, *Amanita muscaria*, som placerats där. Den röda hattfärgen lyste iögonfallande. (Ekorrens "hyss" finns på diabolbild).

Strax efteråt stötte jag ihop med en tvåbent svampplockare som var ute efter de sent uppdykande trattkantarellerna. Det låg inte mycket svamp i den medhavda korgen och jag försökte vara "lustig" genom att "skylia" på ekorren, hänvisande till svampen i trädet. Svampplockaren såg dock mest ut som ett frågetecken och drog vidare.

Ekorren är bara ett av många exempel på att svamp om hösten utgör viktig föda för djur i vår natur.

Murens brygghus rustat

Naturskyddsföreningen (läs Berndth Andersson) har under våren givit tvättstugan i Muren en "ansiktslyftning". Takomläggning har skett, då befintlig taktäckning med eternit demonterats och erätts nu med enkupigt

lertegel. Stugan har också målats med falu rödfärg. Det är ett grundligt arbete som utförts av främst Berndth, som tackas för sitt initiativ. Det är ju viktigt att samtliga kvarvarande byggnader i Muren bevaras.

Brygghus är ett hus eller rum, ursprungligen avsett för brygd av malt-drycker. Ofta fungerade brygghuset även som bagar- och tvättstuga. I och med att hembryggningen avtog under 1800-talet kom husen att användas enbart för tvätt.

Bakning kom under samma tid att alltmör försiggå i bostadshusen, som fick större och mer välutvecklade kök.

Litteratur: Skultuna Bruks historia av Sigurd Erixon, Stockholm 1921.

Nötdjur till Kohagen

År 1997 släpplades fuktängen i Kohagen maskinellt av Yngve Grafström på uppdrag av kommunen. 1998 har kommunen skrivit avtal med djurhållare Rolf Jansson från Badelunda, som flyttar ett 25-tal sinkor och kalvar till Kohagen. Slåttern och årets påföljande ökade betetryck ska verka positivt för florin i området.

Lantbrukaren är ute efter naturbetesmark, godkänd för att få kravmärka sina köttprodukter och Kohagen uppfyller de ställda kriterierna.

Naturskyddsföreningens styrelse har ställt upp på att svara för djurtillsyn under veckosluten.

Tom Sävström

Stöddig En i Lisjö

Ett riktigt praktfullt eneträd har återfunnits vid Stora Källmora i Lisjö av Torbjörn Holmstedt. För närmare 40 år sedan, (1961), då Torbjörn kom farande på moped på vägen nedom torpet, uppmärksammade han nämnda eneträd. Då stod den där solitärt i öppen beteshage. Den var mäktig redan då och från dess yviga och täta krona hördes fåglar kvittra.

Vid denna tidpunkt skogsplanterades mången åker- ängs- och betesmarker kring torpen i våra trakter, så också vid St Källmora. I takt med plantagens tillväxt skymdes småningom enen och föll i glömska. Rapporteringen av storvuxna enar i Mergus återuppväckte dock minnet av källmoraenen och efter en hel del sökande kunde den glädjande nog återfinnas. Tidens tand har satt sina "sår" i grenverket, vars

nedre halva torkat, medan den övre är livligt grön.

Det kunde jag konstatera den aprilkväll i år som jag själv, till tonerna av skön koltrastsång, lyckades leta upp enen i fråga för att med talmeter mäta stamomkretsen. I brösthöjd mäter den 1,10 m. Den slog därmed enen från Falks soldattorp i Gåsvad (0,97 m). Höjden, eller längden om man så vill, mäter 10,10 m. Enen i Usträngsbo står sig därmed (12,80 m).

För att träffa på denna mäktiga En följer man den urgamla körvägen som leder från lisjövägen genom planteringen upp mot torpet. Efter halvvägs står den någon meter till vänster om stigen.

Tom Sävström

"Tuhundra-Furan"

Mitt ute på skogen, i kanten av en mosse, SV om Harsjön, (Västerås, Lillhärad), växer en helt vanlig tall *Pinus sylvestris*. Den är ganska reslig och utstrålar en viss skönhet, om uttrycket tillåts.

Furan är en s k "överståndare" - den har lämnats vid senaste avverkningen för ca 70 år sedan. Trädet är skyddat och utsågs 1958 som "evighetsträd" av Tuhundra härads allmanning. Invid tallen finns en skylt med aluminiumplåt i vilken instansats texten som visas i vidstående teckning....

Tom Sävström

